

Kjell Nyström och amerikaväskan

När Kjell kom till Johanneshov år 1942, under den svåra kristiden med ransoneringskort och mörkläggningsgardiner, var det för att hälsa på slakten några dagar före jul i samband med att han skulle besöka sin nya, stora kärlek. Han kom utan bagage, sånär som på en unikabox.

Han hade tagit tåget till Stockholm och stigit på i Tillberga, med sin stora amerikaväska i näven; en väska i mörkbrunt läder, som påminde om en stor, fyrkantig limpa: sjuttio centimeter lång, trettio centimeter bred, trettio centimeter hög och med bärhandtag ovanpå. Den påminde, i konstruktionen, om en sådan där smålandsbörs, som man fläker isär som en bälg, för att komma åt innanmätet. Den kunde öppnas och stängas ovanpå, genom att man fällde upp eller ned en bygel på varje ände, tryckte på en låsmekanism: klick! – och särade handtagen.

Eftersom jag sett väskan på vinden, hemma hos honom, och dessutom kände igen den, som den säng han brorsbarn brukade ligga skafföttes i, när de kom på besök ifrån hemmet i Västerås, visste jag exakt, vad det var för väska, han inte hade med sig.

Jag stod, med mina barnaögon, storögd vid sidan om, och lyssnade på honom, där han satt intill köksbordet, med ett brett leende i sitt rödbrusiga ansikte, och berättade för vänkretsen historien om amerikaväskan och tågresan upp till Stockholm, för alla som ville höra på.

Han var, som sagt, litet rödbrusig i hyn, och det berodde på att han stått många år i vinddraget: det vinddrag som skapats av det framrusande tågsättet, ångloket först och alla påhängsvagnar efter, där han agerat som bromsare på sista vagnen, och hållit utkik efter kommande utförlöpor, där han skulle agera. Kanske kan den friska färgen också förklaras av en del intag av alkoholhaltiga drycker, under den tid han hade gratis tillgång till dryckjom nere på ölschappet i Köpings järnvägsstation, där hans förra fru jobbade på vid ölpumparna.

Hans arbete bestod i att dra åt bromsarna, så att tåget inte skulle skena, när ångan var riktigt uppe och lokföraren inte kunnat slå av på farten i tid och sittvagnarna slängt och dängt i obalansen på järnvägsspåret där vagnshjulen dunkat fram namnet: Ribbentrop, Ribbentrop, Ribbentrop mot skenskarvarna. (Ribbentrop var tysk utrikesminister under andra världskriget.)

(Att ljudet, från hjulen mot skenskarvarna, verkligen tonade detta Ribbentrop, Ribbentrop kunde den man, som satt och sov i en av kupévagnarna bekräfta.) I den dröm, som spelades upp på hans inre scen, där han var på flykt undan Gestapo i en kall, dragig godsfincka, förekom alltid denne Ribbentrop, en plågoande bland många andra han mött i Tyska fångläger.

Den som varit med och sett bromsaren Kjell i aktion, kunde mer än väl förstå, varför sotet, som virvlade ut från ånglokets svarta skorsten, och drog utmed tågvarnarna, hade fyllt hans porer så fullständigt, att han aldrig blev riktigt ren, utan såg litet svartmuskigt farlig ut, och kunde skrämman vem som helst, som såg honom för första gången.

Hans hår var kortsnaggat, litet grått vid tinningarna och hade tryckmärken runt skallen av uniformsmössans svettrem. Han var godmodigt korpulent i sin framtoning och etthundrasextio centimeter lång. Han var litet bonnigt uppklädd dagen till ära: svart gåbortkostym med rödgrårutig väst. Han bar guldrovan, den han fått av järnvägsbolaget efter ett stort antal år i trogen tjänst, i högra västfickan; tillhörande guldkedja hängde tvärs över magen i en sirlig böj från vänster västfickas

knapphål och över, som sagt, till klockfickan. Till vardags gick han klädd i järnvägens tjänsteuniform i sitt arbete som stationskarl, på sin fritid gick han omkring i en ledig overall, när han jobbade i sin fars trädgård; finstassen kom därför fram mera sällan och var kanske inte heller av senaste modet, efter vad jag kan påminna mig – dessutom var byxans knivskarpa veck blankpressade, beroende på att han alltid använde ett för hett strykjärn.

Nåväl, så här var det:

Kjell hade lovat att komma upp till Stockholm med juläpplen till oss, i samband med att han skulle besöka sin nya kärlek. Vi var släktingar till honom på distans. Distansen förklarades av att han varit gift med min styvmors mor; damen vid ölpumparna.

Dagen för avresan, med tåg från hemorten Tillberga, kånkar han upp amerikaväskan på tåget. Han sätter sig tillrätta på sätet och nickar åt medpassagerarna i kupén.

Medan han obesvärad lägger det ena benet över det andra, tar upp ett smörgåspaket, korkar upp en pilsner, som han också har i sin unikabox, lutar sig tillbaka bekvämt mot det plyschklädda sätet, mumsar i sig delar av smörgåsens komposition, och sköljer ner godbitarna med hjälp av det goda ölet i flaskan han just korkat upp. Samtidig som han iakttar naturen som passerar revy, utanför kupévagnens fönsterruta, kommer en herre försiktigt smygande i korridoren utanför kupén.

Mannen hade troligen spanat in Kjell redan när denne kånkade upp väskan på kupévagnen.

Denne smygande man, som Kjell ser spegelbilden av i kupéfönstret, drar ifrån den avskiljande glasdörren mellan kupén och gången utanför, lutar sig försiktigt fram mot Kjell, samtidigt som han gömmer huvudet bakom fönstergardinen, vilken han håller som en skyddande ridå mot övriga passagerare i kupén, och frågar i viskande ton: "Vad har du i väskan?"

Försiktigt tittar han, litet skyggt konspiratoriskt fram vid sidan om gardinen på Kjells medpassagerare, som för att kontrollera om de observerar honom och hans förehavande.

"Äpplen", säger Kjell, och fortsätter att mumsa.

"Du", viskar mannen, "du har kött i väskan va'?"

"Nej", säger Kjell, "jag har äpplen i väskan."

"Tror du inte att jag förstår, att det är kött", viskar mannen, "skinkor va'?"

Kjell säger inget, mumsar bara vidare på sin smörgås.

"Hur många skinkor ryms i en så'n där stor väska?" Han slickar sig ivrigt om läpparna. "Femton – tjugo?" Han ser frågande på Kjell.

"Det har jag aldrig funderat över." Kjell tar en klunk öl. "Kanske tio."

"Kanske tio!", säger mannen. "Skoja inte med mig! Väskan måste rymma minst femton skinkor. Ska vi säga femton?"

"Ja, det kan vi väl säga. För min del har det ingen betydelse. Jag har aldrig funderat på det sättet."

”Hur mycket vill du ha för väskan?” Han ser sig försiktigt omkring bland övriga passagerare i kupén, ingen tar notis om honom, samtliga sitter och halvslumrar till det sövande ljudet av Ribbentrop-dunket från hjulen mot skenskarvarna.

”Jag hade inte tänkt att jag skulle sälja den”, säger Kjell.

”Seså, var inte besvärlig nu. Mina ransoneringskort är borta, och jag måste komma hem till frugan och en del vänner med julskinkor, jag lovat att skaffa. Ja, vill du veta sanningen, så är det så, att jag har spelat bort ransoneringskortet på poker och nu sitter jag faktiskt riktigt illa till. Seså! – kom igen nu.”

”Det är äpplen i väskan”, säger Kjell och mumsar i sig en ny smörgås och lyfter pilsnerbuteljen, som han tar stora klunkar ur. ”Tro mig.”

Mannen lutar sig fram mot Kjell. ”Seså! ... här ... – ta dig en sup.” Mannen håller fram en fickplunta. ”Och här!”, han håller fram fem hundra kronor. ”Jag vet vad kött är värt i kristider.” Han stoppar pengarna i Kjells unikabox. ”Jag stiger av vid nästa station, och då tar jag väskan med mig. ”Här...! Här får du hundra kronor till för själva väskan, och här! ... behåll fickpluntan!” Han trycker ner pluntan innanför Kjells väst, klappar honom på axeln, tar väskan och går.

Kjell mumsar i sig den sista biten av smörgåsen och sköljer ner den med det som är kvar av pilsnern. Han lutar sig tillbaka på sätet, mätt av smörgåsarna och pilsnern, skjuter fram hatten över ögonen och slumrar in ... förnöjd till kropp och själ, sövd av ljudet från skenskarven: Ribbentrop, Ribbentrop, Ribbentrop.

”Så är det”, säger Kjell, där han sitter vid köksbordet. ”Jag är naturligtvis litet ledsen över att ha snuvat er på konfekten än en gång, men jag har några gratis tjänsteresor kvar att ta ut, så jag gör en ny resa med äpplen i mellandagarna. Dessutom vill jag träffa min käresta snart igen. Så vi får se, hur det artar sig. Problemet är bara, att äpplena börjar vara på upphällningen, och min gamle far tycker, att jag går hårt fram i hans äppellager. Här, ta fram era glas, säger han till de äldre vid bordet, så skall jag bjuda på en sup.” Han visar upp pluntan, putsar av den mot skjortärmen. ”Den är av silver”, säger han förnöjd, samtidigt som han speglar sig i den blanka ytan.